

Godtroerverv av panterett i løsøre

Kandidatnummer: 199 239

Veileder: Hans Fredrik Marthinussen

Antall ord: 12 559

JUS399 Masteroppgave/JUS398 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

[02/06-2014]

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	3
1. Innledning	4
1.1 Presentasjon av tema og utgangspunkt.....	4
1.2 Avgrensninger.....	5
1.3 Struktur.....	6
2. Godtroervervloven § 1	7
2.1 Vilkårene for godtroerverv etter godtroervervloven § 1.....	7
3. Aktuelle hjemmelsgrunnlag for godtroerverv av panterett i løsøre uten overlevering	10
3.1 Tinglysingsloven § 34, jfr. § 20.....	10
3.1.1 Kort om tinglysingsloven.....	10
3.1.2 Tinglysingslovens anvendelsesområde for løsøre.....	11
3.2 Den ulovfestede ekstinksjonsregelen.....	12
3.2.1 Gjennomgang av hovedlinjene i den ulovfestede ekstinksjonsregelen.....	13
4. Analyse av ulike konfliktsituasjoner	16
4.1 Når to panteretter kolliderer.....	16
4.1.1 Ulike konfliktsituasjoner.....	17
4.1.2 Avsluttende bemerkninger.....	28
4.2 Kollisjon med eiendomsrett.....	30
4.2.1 Ulike konfliktsituasjoner.....	30
4.2.2 Avsluttende bemerkninger.....	41
Litteraturliste	43

1. Innledning

1.1 Presentasjon av tema og utgangspunkt

Spørsmålet om godtroerverv oppstår i de tilfeller hvor det foreligger flere kolliderende rettigheter i samme formuesgode. Utfordringen i slike situasjoner er å avgjøre hvem av rettighetshaverne som kan gjøre sin rett gjeldende. Det foreligger mange varianter av konfliktsituasjoner, men helt generelt er det vanlig å skille mellom de såkalte dobbeltsuksesjonskonfliktene og hjemmelsmannkonfliktene. Ved omtalen av de ulike konfliktsituasjonene nedenfor, kommer det alminnelige analyseskjemaet for både dobbelt- og hjemmelsmannkonfliktene til å bli benyttet, jfr. punkt 4.¹

En dobbeltsuksesjonskonflikt kjennetegnes ved at både den eldste erverver (S) og den yngste erverver (B) utleder retten sin av samme person (A).² Et klassisk eksempel er at tidligere eier (A) selger sin sykkel to ganger. I hjemmelsmannkonflikten foreligger det mangler ved retten til å disponere rettslig over formuesgode. Det foreligger med andre ord mangler ved hjemmelen til gjenstanden.³ Et typisk eksempel er at rette eier (H) overfører eiendomsretten til gjenstanden til en annen (A), på bakgrunn av en ugyldig avtale. Dersom A selger tingen videre til B, oppstår det en konflikt om eiendomsretten til gjenstanden mellom H og B. Eksemplene ovenfor er ikke uttømmende. Den videre drøftelse vil vise hvor innfløkte konfliktsituasjoner som kan oppstå innenfor dobbeltsuksesjons- og hjemmelsmannkonfliktene.

Den klare hovedregelen i norsk rett er at den rettigheten som først er stiftet går fremfor yngre erverv i samme formuesgjenstand. En annen formulering av samme hovedregel, er at ingen kan overføre større rett enn han selv har. Lovgiver har lovfestet dette utgangspunktet for pant i panteloven § 1-13, men det er klart at samme utgangspunkt gjelder uavhengig av formuesgode.⁴ Det blir gjerne uttalt at hovedregelen i norsk rett er vindikasjon, som betyr at eier kan søke en ting som er kommet på tredjemanns hånd tilbake.

¹ Se blant annet Kåre Lilleholt, *Allmenn formuerett*, Oslo 2011 s. 26- 27

² Lilleholt, *Allmenn formuerett*, s. 26

³ Lilleholt, *Allmenn formuerett*, s. 26

⁴ Se blant annet Lilleholt, *Allmenn formuerett*, s. 24- 25

Det finnes en rekke unntak fra hovedregelen om vindikasjon. Dette gjelder blant annet reglene om godtroerverv og kreditorekstinksjon. Kreditorekstinksjon gir dekningsøkende kreditor rett til å se bort fra eldre rettigheter som ikke er sikret på tilfredsstillende måte.⁵ Reglene som gjelder i slike situasjoner faller utenfor problemstillingen, og vil ikke bli omtalt videre.

Godtroerverv betyr at den eldre retten må vike for en yngre rett i samme formuesgode, fordi erververen av den yngre retten handler i god tro.⁶ Godtroerverv bygger på en forutsetning om at det i enkelte situasjoner foreligger gode grunner for at den yngste rettighetshaver kan gjøre sin rett gjeldende på bekostning av den eldre rettighetshaver. Det tar for stor plass å redegjøre for hensynene for og imot reglene om godtroerverv i denne avhandlingen. Det refereres derfor i denne sammenhengen til Lilleholt sin fremstilling.⁷ Vurderingen av om godtroerverv skal aksepteres, beror på om vilkårene i godtroervervloven § 1 er oppfylt.

Problemstillingen videre i avhandlingen er om det er grunnlag for å gjøre godtroerverv av panterett i løsøre. Grunnlaget for godtroerverv må først og fremst søkes i godtroervervloven § 1. Godtroervervloven § 1 krever at pantet er "overlevert" for at godtroerverv skal være aktuelt. For pant skaper dette vilkåret problemer når den yngre rettighetshaver får en underpanterett, jfr. punkt 2.1. I punkt 3 og 4 skal det derfor vurderes om det er grunnlag for godtroerverv uten at kravet til overlevering i godtroervervloven § 1 er oppfylt.

1.2 Avgrensninger

Et avgjørende vilkår for å gjøre godtroerverv, er at erververen er i god tro, jfr. blant annet godtroervervloven § 1. Den sentrale problemstillingen i avhandlingen er hva som skal til for å gjøre godtroerverv av en panterett i løsøre, og da særlig sett i lys av problemene med vilkåret "overlevert" i godtroervervloven § 1, jfr. punkt 1.1. En nærmere vurdering

⁵ Lilleholt, *Allmenn formuerett*, s. 25

⁶ Lilleholt, *Allmenn formuerett*, s. 25

⁷ Kåre Lilleholt, *Godtroerverv og kreditorvern*, 3 utgåve, Oslo 1999 s. 29- 32.

av hva som ligger i vilkåret god tro, vil derfor ikke bli gjenstand for en særskilt gjennomgang. Det forutsettes i punkt 4 at erverver av den yngre panteretten er i god tro.

1.3 Struktur

I punkt 2 skal det redegjøres for vilkårene for å gjøre godtroerverv etter godtroervervloven § 1. For underpant skaper kravet til overlevering problemer, jfr. punkt 1.1. I punkt 3 skal derfor grunnlagene for å gjøre godtroerverv uten overlevering gjennomgås. Aktuelle ekstinksjonsgrunnlag er tinglysingsloven § 34, jfr. § 20 og den ulovfestede regelen om godtroerverv. Det redegjøres for innholdet i reglene i punkt 3. De aktuelle grunnlagene som omtales i punkt 3, skal videre brukes for å vurdere godtroerverv uten overlevering i konkrete konfliktsituasjoner, jfr. punkt 4.

2. Godtroervervloven § 1

Godtroervervloven § 1 gir hjemmel for å fravike hovedregelen om vindikasjon. Bestemmelsen gir med andre ord grunnlag for godtroerverv av løsøre. Det har vært vanlig å forstå godtroervervloven § 1 på en slik måte at den gjelder både for hjemmelsmannkonfliktene og for dobbeltsuksjesjonskonfliktene.⁸ Godtroervervloven bygger på den forutsetning at det i enkelte situasjoner finnes sterke hensyn som tilsier at den yngste retten bør få best prioritet. For eksempel vil en kjøper som handler en vare i en butikk, helst unngå å levere fra seg varen til en tidligere kjøper eller til en pantøver med gyldig stiftet varelagerpant. Omsetningen kompliseres i slike tilfeller dersom den eldre rettighetshaver alltid kan gjøre retten sin gjeldende på bekostning av den yngre rettighetshaver. Konflikten mellom den yngre og eldre rettighetshaver oppstår ofte i situasjoner hvor avhender, selgeren i eksempelet ovenfor, ikke har penger og på denne måten ikke kan innfri et krav fra den tapende part i konflikten. I slike situasjoner er det utfallet av konfliktsituasjonen som avgjør hvem som taper pengene sine. Godtroervervloven bygger på en interesseavveining mellom den yngre og eldre rettighetshaver, og det er de konkrete omstendighetene i hver enkelt sak som avgjør om det har skjedd et godtroerverv.⁹ Interesseavveiningen tar utgangspunkt i noen nærmere kriterier som fremgår av lovteksten. Vilåårene for godtroerverv etter godtroloven § 1 skal gjennomgåås i punkt 2.1. Formålet med gjennomgangen er å vurdere hva som skal til for å gjøre godtroerverv av panterett i løsøre etter godtroervervloven § 1.

2.1 Vilåårene for godtroerverv etter godtroervervloven § 1

Godtroervervloven § 1 gjelder for "løsoreting", jfr. første ledd første punktum. Ordlyden "løsoreting" peker på fysisk eksisterende formuesgoder som ikke kan karakteriseres som fast eiendom.¹⁰ Dette kan for eksempel være motorvogn, sykkel, mobiltelefon etc.

⁸ Lilleholt, *Allmenn formuerett*, s. 26-27, Sjur Brækhus, *Omsetning og kreditt 3 og 4*, Oslo 1998 s. 224-246 og Thor Falkanger og Aage Thor Falkanger, *Tingsrett, 7 utgave*, Oslo 2013 s. 664

⁹ Lilleholt, *Allmenn formuerett*, s. 27-28

¹⁰ Lilleholt, *Godtruerverv og kreditorvern*, s. 63 og Falkanger s. 664

Godtroervervloven § 1 krever at avhender er legitimert til å overdra tingen, jfr. formuleringen "sitter med tingen". Det er besittelsen av løsøretingen som gir avhender den nødvendige legitimitet. Forarbeidene uttaler at det må vektlegges om "avhenderen i den konkrete ytre situasjon fysisk sett er herre over tingen på samme måte som en eier". Et moment i vurderingen er om avhenderen har rett til å overlevere tingen¹¹, jfr. også kravet om overlevering.

For at spørsmålet om ekstinksjon skal aktualiseres, må avhender "mangle rett til å rå over tingen". Det er bare i denne situasjonen at det oppstår konflikt mellom mottaker og rette eier. Videre er det bare mottakere som er i "god tro" som er beskyttet av godtroervervloven. Godtroerkravet faller utenfor rammen av denne avhandlingen, og vil dermed ikke bli behandlet, jfr. punkt 1.2.

Godtroerverv kan skje i de tilfeller en løsøreting blir "solgt", jfr. første ledd første punktum. Det må altså ytes en form for vederlag. Gavedisposisjoner faller etter ordlyden utenfor bestemmelsens anvendelsesområde. At gavedisposisjoner ikke omfattes av godtroervervloven, er uttrykkelig forutsatt i forarbeidene. I forarbeidene begrunnes regelen med at gavemottakere ikke representerer en vanlig omsetningsinteresse, samt at et slikt vern vil kunne øke muligheten for proforma arrangementer.¹² Også i teorien er det en enstydig oppfatning om at gaveerververe ikke kan gjøre godtroerverv etter godtroervervloven.¹³ Etter første ledd annet punktum gjelder det samme ved "annen avhending mot vederlag (...) til (...) pant". Ordlyden tolkes slik at pantesikkerhet mot kreditt omfattes. Kreditten anses som vederlaget for panteretten. Godtroerverv kan altså skje ved stiftelse av panterett i løsøretingen (forutsatt at det foreligger håndpant, jfr. vilkåret "overlevert"). Formuleringen dekker imidlertid ikke seinere rettsstiftelser i panteretten. Dette betyr at det ikke foreligger ekstinksjonshjemmel ved overdragelse av panterett i løsøre.¹⁴

¹¹ Ot.prp. nr. 56 (1976-77) s. 36

¹² Ot.prp. nr. 56 (1976-77) s. 36 og 37

¹³ Jfr. Lilleholt, *Godtroerverv og kreditorvern*, s. 132-133 og Brækhus s. 283

¹⁴ Hans Fredrik Marthinussen, *Forholdet mellom panterett og pantekrav*, Bergen 2008 s. 414-415

I tillegg må tingen bli "overlevert til" mottaker for at godtroerverv etter godtroervervloven § 1 skal være aktuelt, jfr. første ledd første punktum. Overlevering er både sikringsakt og rettsvernakt for løssøre. At overlevering gir rettsvern, betyr at erverver er beskyttet mot seinere godtroerverv når gjenstanden er fratatt avhenderen. I et slikt tilfelle er avhender fratatt legitimasjonen som eier.¹⁵ Når det gjelder spørsmålet om hva som skal til for å ekstingvere eldre retter i løssøregjenstanden, gjerne kalt for sikringsakt, er ikke ordlyden helt klar i henhold til om det er tilstrekkelig at avhender fratras rådigheten, eller om det også kreves at erverver selv overtar rådigheten over gjenstanden. Det finnes ulike meninger om dette i teorien. Lilleholt argumenterer for at det må være en sammenheng mellom reglene om rettsvern og sikringsakt, og mener derfor at det er tilstrekkelig at rådigheten fratras avhenderen.¹⁶ Falkanger mener at det foreligger et krav om konstaterbar endring. Det avgjørende er hvorvidt erverver har fått rådigheten over tingen.¹⁷ Dette synspunktet har også Brækhus sluttet seg til.¹⁸

For godtroerverv av panteretter, kan kravet om overlevering være problematisk. Stiftelse av panteretter er praktisk fordi kreditt blir tilgjengelig samtidig som pantsetter beholder rådigheten over pantet. De fleste typene for pant forutsetter derfor at pantsetter beholder rådigheten over gjenstanden. Det er bare i de såkalte håndpantsituasjonene at løssøretingen overleveres til panthaver. I dag er dette en mindre utberedt form for pant. På grunn av kravet til overlevering, er det få som kan påberope seg godtroerverv av panteretter i løssøre i medhold av godtroervervloven § 1. Kravet til overlevering stenger med andre ord for godtroerverv i mange tilfeller. Problemstillingen i det følgende er derfor om det kan tenkes andre grunnlag for godtroerverv uten at pantegjenstanden overleveres til panthaver. Etersom kravet til overlevering er oppfylt for håndpantsituasjonene, vil andre pantetyper stå i fokus ved vurderingen av problemstillingen. Eksempler på aktuelle pantetyper er salgspant, driftstilbehørspant og varelagerpant.

¹⁵ Lilleholt, *Godtruerverv og kreditorvern*, s. 69

¹⁶ Lilleholt, *Godtruerverv og kreditorvern*, s. 69

¹⁷ Falkanger s. 668

¹⁸ Brækhus s. 287

3. Aktuelle hjemmelsgrunnlag for godtroerverv av panterett i løsøre uten overlevering

Problemstillingen i denne delen av avhandlingen er om det foreligger hjemmelsgrunnlag for godtroerverv av panterett i løsøre uten overlevering, jfr. punkt 2.1. Problemstillingen er særlig aktuell i konfliktforhold hvor den ene eller begge panterettene kan registreres i løsøreregisteret, jfr. nedenfor i punkt 3.1.2. Dette gjelder for eksempel for salgspant, driftstilbehørspant og varelagerpant. Felles for disse pantetyperne er at pantsetter beholder rådigheten over gjenstanden, slik at vilkårene i godtroervervloven ikke er oppfylt, jfr. punkt 2.1. Det finnes to mulige ekstinksjonshjemler i slike tilfeller: tinglysingsloven § 34, jfr. § 20 eller ekstinksjon på ulovfestet grunnlag. I den videre drøftelse skal det vurderes når tinglysingsloven gir hjemmel for godtroerverv uten overlevering. I de tilfeller tinglysingsloven ikke åpner for godtroerverv, kan det tenkes at vilkårene for godtroerverv etter den ulovfestede ekstinksjonsregelen er oppfylt. For å vurdere rekkevidden av tinglysingsloven og den ulovfestede ekstinksjonsregelen, skal konkrete konfliktsituasjoner gjennomgås, jfr. punkt 4. Den gjennomgående problemstillingen er hvorvidt det foreligger hjemmel for godtroerverv av panterett uten overlevering. Før de ulike konfliktsituasjonene behandles nærmere, skal det redegjøres for regelen i tinglysingsloven § 34, jfr. § 20 og innholdet i den ulovfestede ekstinksjonsregelen, jfr. punkt 3.1 og 3.2.

3.1 Tinglysingsloven § 34, jfr. § 20

3.1.1 Kort om tinglysingsloven

Tinglysingsloven inneholder først og fremst reglene om registrering av fast eiendom. Registreringsdokumentene som blir sendt inn, føres inn i grunnboken. Tinglysning har særlig to konsekvenser: den som i god tro får registrert et dokument i grunnboken blir stilt som om medkontrahenten har den retten som fremgår av grunnboken (tinglysingsloven § 27), samtidig som han ikke trenger å respektere eldre rettserverv i

eiendommen (tinglysingsloven § 20). Det er dette som kalles grunnbokens positive og negative rettslige troverdighet.¹⁹

3.1.2 Tinglysingslovens anvendelsesområde for løsøre

Tinglysingsloven regulerer også den formelle registreringsprosessen for løsøreregisteret, jfr. tinglysingsloven § 34 annet ledd. Løsøreregisteret er et register hvor rettigheter i løsøre kan registreres. Det er imidlertid ikke mulig å registrere eierforholdet til en gjenstand i løsøreregisteret. For motorvogn, kan eierforholdet registreres i motorvognregisteret. Løsøreregisteret og motorvognregisteret er dermed to forskjellige registre som må holdes adskilt fra hverandre.

Etter tinglysingsloven § 34 første ledd første punktum kan dokumenter bare anmerkes i løsøreregisteret dersom "tinglysningen ved lov er tillagt rettsvirkning" eller "tinglysning er pålagt ved lov". De viktigste lovpålegg om tinglysning finnes i tvangsfullbyrdelsesloven kapittel 7.²⁰ Videre tilsier formuleringen "tillagt rettsvirkning" at det får en eller annen konsekvens eller betydning i en lov at rettigheten registreres. Panteloven oppstiller krav om registrering for å få rettsvern mot yngre erverv. Det foreligger også krav til registrering av panteretten for at denne skal fungere som et tvangsgrunnlag, jfr. tvangsfullbyrdelsesloven § 8-2 første ledd bokstav a. Tvangsfullbyrdelsesloven viser til reglene om rettsvern i panteloven, og det er på denne måten de samme panterettene som kan fungere som tvangsgrunnlag, som også kan få rettsvern ved registrering etter panteloven. Det er bare for panteretter registrering i løsøreregisteret er tillagt rettsvirkning.

Tinglysingsloven § 34 tredje ledd gir deler av bestemmelsene i tinglysingsloven "tilsvarende anvendelse" på løsøreregisteret. Dette gjelder "reglene i §§ 20, 21 og 23-32 a". Reglene om rettsvern for fast eiendom skal altså som utgangspunkt gjelde tilsvarende for rettigheter som registreres i løsøreregisteret. Tinglysingsloven sine regler skal imidlertid bare anvendes "så langt de passer", jfr. annet ledd. Det kan reises spørsmål om hva som ligger i formuleringen "tilsvarende" og "så langt de passer". Ordlyden i formuleringene er vag, og dette gjør det vanskelig å få tak på hva som ligger i

¹⁹ Lilleholt, *Allmenn formuerett*, s. 146

²⁰ Falkanger s. 616

henvisningen. At det kan være vanskelig å fastslå rekkevidden av tinglysingsloven sine regler for løsreregisteret, er blant annet fremhevet i teorien.²¹

Tinglysingsloven forutsetter at alle rettigheter i fast eiendom må registreres for å oppnå rettsvern. Årsaken er at rettigheter som stiftes i fast eiendom har stor økonomisk verdi. Registrering i grunnboken fører til at andre kan få kjennskap til rettighetene i eiendommen. Dette gjør omsetningen av fast eiendom forholdsvis trygt og enkelt. Ved stiftelse av panterett i løsrere, er det imidlertid ikke alle erverv som kan registreres i løsreregisteret. Det er panteloven som regulerer hvilke pantetyper som er mulig å registrere. Det kan anføres at formuleringen "tilsvarende" og "så langt de passer" forutsetter at et minstevilkår for at tinglysingsloven skal regulerer prioriteten mellom to panterettigheter, er at det er mulig å registrere dem begge i løsreregisteret. Det er bare i disse situasjonene at de faktiske omstendigheter er like for fast eiendom og løsreregisteret. Forutsetningen bak prioriteringsreglene i tinglysingsloven er nettopp at den rettighetshaver som kunne registrert sitt erverv, men av en eller annen grunn ikke har gjort dette, taper konflikten mot en yngre erverver som har registrert sitt erverv. For løsrere gjør denne forutsetningen seg bare gjeldende når begge rettighetene kan registreres. Dersom ikke denne tolkningen legges til grunn, vil det oppstå en rettstilstand hvor innehaveren av den panteretten som ikke kan registreres i løsreregisteret, alltid vil tape mot en rettighetshaver som kan registrere sitt erverv. I slike situasjoner kan en vanskelig komme til at tinglysingsloven sine regler om prioritet "passer", ettersom den ene panthaveren ikke kan sikre seg rettsvern ved registrering. Det nærmere innholdet i tinglysingsloven § 34, jfr. § 20 skal illustreres ved en gjennomgang av ulike konfliktsituasjoner, se fremstillingen i punkt 4.

3.2 Den ulovfestede ekstinksjonsregelen

Det følger av godtroervervloven § 4 nr. 3, at loven ikke er til hinder for godtroerverv etter "ellers gjeldende regler om godtroerverv av løsrere". Ordlyden "ellers gjeldende regler" tilsier at grunnlaget for godtroerverv kan finnes i andre lovregler. I tillegg åpner formuleringen for at godtroerverv i enkelte tilfeller kan aksepteres ut fra ulovfestede

²¹ Kåre Lilleholt "Legitimasjon, publisitet og notoritet", *Jussens venner*, 1996 s. 69- 97 (s. 80-81)

regler om ekstinksjon. At godtroerverv kan skje på ulovfestet grunnlag, er uttrykkelig forutsatt i forarbeidene til godtroervervloven.²²

I utgangspunktet krever godtroerverv av rettigheter i løsøre at gjenstanden er overlevert til panthaver, jfr. godtroervervloven § 1. Som påpekt i punkt 2.1, er det sjelden vilkåret er oppfylt når den yngste rettighetshaver er en panterett. Spørsmålet blir derfor om det i noen tilfeller er grunnlag for godtroerverv på ulovfestet grunnlag uten at løsøregjenstanden er overlevert til panthaver. Som omtalt nærmere i punkt 3.2.1, krever også godtroerverv på ulovfestet grunnlag en form for sikringsakt. Vurderingen knytter seg ofte til om tinglysing av panteretten i løsøreregisteret er tilstrekkelig for å akseptere godtroerverv på ulovfestet grunnlag. I punkt 3.2.1 skal først de aktuelle Høyesterettsdommene på området gjennomgås. Deretter knyttes noen bemerkninger til regelen ut fra pantsituasjonene.

Innledningsvis må det påpekes at innholdet i den ulovfestede ekstinksjonsregelen har vært grundig behandlet av andre forfattere.²³ En like omfattende gjennomgang av regelen vil ta for stor plass i denne avhandlingen. Fokuset i fortsettelsen er å få frem hovedinnholdet i den ulovfestede ekstinksjonsregelen.

3.2.1 Gjennomgang av hovedlinjene i den ulovfestede ekstinksjonsregelen

Spørsmålet om ulovfestet ekstinksjon har vært til behandling i Høyesterett i Rt. 1986 s. 1210 (Fjellhus- dommen) og Rt. 1992 s. 352 (Sigdal- dommen). Dommene gjelder fast eiendom, hvor adgangen til ekstinksjon i utgangspunktet reguleres av tinglysingsloven. Også for løsøre er godtroerverv lovregulert, jfr. godtroervervloven. Dommene viser at den ulovfestede regelen om godtroerverv både kan supplere de lovfestede reglene, og gi grunnlag for ekstinksjon på områder hvor det overhodet ikke finnes lovfestede regler.²⁴

Fjellhus- dommen gjaldt salg av hytter på festet tomt. Norske Fjellhus hadde inngått en avtale med grunneier om utbygging av et hyttefelt. Norske Fritidshus oppsøkte Fjellhus

²² Se Ot.prp. nr. 56 (1976-77) s. 47.

²³ Jfr. særlig Lilleholt, *Godtruerverv og kreditorvern* s. 126- 130, Kåre Lilleholt, "Ulovfesta ekstinksjon – Norske Fjellhus- og Sigdal- dommane", *Jussens Venner*, 1994 s. 279- 290 og Hans Fredrik Marthinussen, "Ulovfestet ekstinksjon", *Jussens Venner*, 2006 s. 1- 29

²⁴ Marthinussen, "Ulovfestet ekstinksjon" s. 6

med forespørsel om å selge hyttene for dem. En slik avtale ble imidlertid aldri inngått. Likevel solgte Fritidshus en hytte til Almarine. Almarine betalte for hytten, men på grunn av økonomiske problemer hos Fritidshus ble pengene aldri betalt til Fjellhus. Spørsmålet var om kjøper gjennom godtroerverv hadde fått eiendomsrett til hytten.

Høyesterett fremhevet at ekstinksjon på ulovfestet grunnlag i alle fall krever sterke grunner. I tillegg uttalte Høyesterett at det må foretas en vurdering som "dels bero(r) på om avhenderen, Norske Fritidshus A/S, hadde et slikt ytre preg av å være rette vedkommende at firmaet kunne anses *legitimert til å råde rettslig over hytta*, dels på om erververen, Almarine, har vært i *aktsom god tro*" (mine kursiveringer).²⁵

Etter en konkret vurdering kom Høyesterett til at Almarine ikke hadde gjort godtroerverv av hytten. Høyesterett synes ikke å ha lagt avgjørende vekt på at Fritidshus hadde nøkler til hytten og kunne fremskaffe tinglyst festekontrakt. Høyesterett fremhevet at det måtte foretas ytterligere undersøkelser før Fritidshus kunne anses legitimert som eier. Det ble blant annet fremhevet at Almarine, ut fra festekontrakten, hadde en oppfordring til å kontakte grunneier for å få greie på eierforholdet til hyttene.

Sigdal- dommen gjaldt et tilfelle hvor flere hytter viste seg å stå på fremmed grunn lang tid etter oppførelsen. Spørsmålet var om hytteeierne hadde ervervet eiendomsrett til grunnen på grunnlag av ulovfestede regler om ekstinksjon. Det var på det rene at hytteeierne ikke hadde sittet med eiendommen i hevdstid som er 20 år. Flertallet kom likevel til at hytteeierne måtte gis medhold i sitt krav om eiendomsrett til grunnen etter de ulovfestede reglene om ekstinksjon.

Både flertallet og mindretallet var enige om at det kreves sterke grunner for ekstinksjon på ulovfestet grunnlag, jfr. Fjellhus-dommen. Mindretallet var av den oppfatning at et minimumsvilkår for at rette eier kan miste eiendomsretten sin ved passivitet på ulovfestet grunnlag, er at han kan bebreides for ikke å ha grepet inn tidligere. Dette var imidlertid ikke flertallet enig i. Flertallet fremhevet at det avgjørende er om det kan være grunn til å tillegge rette eiers unnlåtelse av å foreta seg noe rettsvirkning.

²⁵ Rt. 1986 s. 1210 (s. 1217)

Flertallet synes å ha lagt avgjørende vekt på at rette eier holdt seg passiv, til tross for at naboen tinglyste tomter på hans eiendom, og han var i besittelse av et kart som viste eierforholdet. Dette gav hytteeierne den oppfatning at rette eier ikke hadde noen innvendinger mot overdragelsene. Eiendomsretten var dermed ekstingvert av hytteeierne.

Lilleholt skriver, blant annet på bakgrunn av Fjellhus- og Sigdal- dommene, at godtroerverv på ulovfestet grunnlag krever at de alminnelige vilkårene for ekstinksjon er oppfylt. Dette betyr at avhenderen må være legitimert til å råde over tingen, erverver må være i god tro med tanke på den eldre retten og erverver må ha foretatt en form for sikringsakt.²⁶ I tillegg kreves som nevnt sterke grunner for godtroerverv. Når den yngre retten er en panterett kan for eksempel tinglysing i løssøreregisteret være en aktuell sikringsakt. Det er imidlertid verdt å merke seg allerede her at tinglysing i løssøreregisteret alene ikke er tilstrekkelig for å akseptere godtroerverv. Det må foretas en konkret vurdering av om det foreligger sterke grunner for godtroerverv før ekstinksjon eventuelt aksepteres. Et sterkt argument som trekker i retning av å godta ekstinksjon, er om den eldste rettighetshaver kan klandres for den situasjonen som har oppstått.²⁷ Klander kan for eksempel foreligge dersom rettighetshaver kunne fratatt den tidligere eier rådigheten over gjenstanden. Det foreligger ofte sterke grunner når eldste panthaver har handlet klanderverdig samtidig som yngste panthaver har tinglyst sin panterett, se punkt 4.1 og 4.2. Også andre omstendigheter ved situasjonen, for eksempel om det foreligger en proforma overførsel eller passivitet, kan tillegges vekt ved vurderingen. Det nærmere innholdet i den ulovfestede ekstinksjonsregelen belyses gjennom de ulike konfliktsituasjonene i punkt 4.

²⁶ Lilleholt, *Godtruerverv og kreditorvern*, s. 128

²⁷ Lilleholt, *Godtruerverv og kreditorvern*, s. 128 og Brækhus s. 31- 32

4. Analyse av ulike konfliktsituasjoner

I denne delen av avhandlingen skal det redegjøres for konfliktsituasjoner hvor det er klart at godtroervervloven § 1 ikke gir hjemmel for godtroerverv. Årsaken er at panthaver ikke har fått pantegjenstanden overlevert. Vurderingen knytter seg til om det kan tenkes alternative hjemmelsgrunnlag for godtroerverv som ikke stiller krav til overlevering, jfr. punkt 3.1 og 3.2. Dersom dette ikke er tilfelle må en falle tilbake på hovedregelen om tidsprioritet, og prinsippet om at ingen kan overføre større rett enn han selv har, jfr. panteloven § 1-13.

I den videre drøftelse skal det skilles mellom to ulike situasjoner: konfliktsituasjoner hvor to panteretter kolliderer (punkt 4.1) og konfliktsituasjoner hvor det foreligger en kollisjon med eiendomsrett (punkt 4.2). Den overordnede problemstillingen er om tinglysingsloven § 34, jfr. § 20 eller den ulovfestede regelen om ekstinksjon gir grunnlag for godtroerverv uten at pantegjenstanden overleveres til panthaver.

4.1 Når to panteretter kolliderer

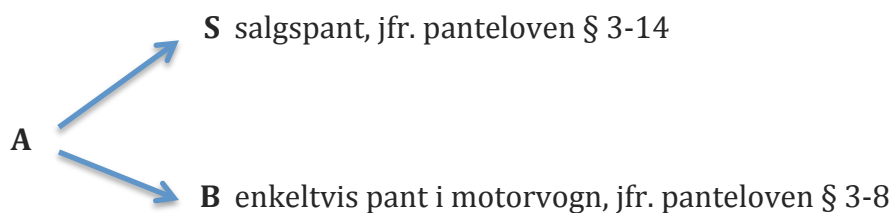
I denne delen av avhandlingen skal konfliktsituasjoner hvor to panteretter kolliderer gjennomgås. Situasjonene kan karakteriseres som dobbeltsuksjonskonflikter, altså tilfeller hvor både den yngre (S) og eldre (B) rettighetshaveren utleder retten sin fra samme person (A)²⁸, jfr. punkt 1.1. Årsaken til at konflikten oppstår kan for eksempel være at S ikke har registrert sin rett i løsreregisteret. Det kan også tenkes situasjoner hvor retten til S ikke kan registreres. I begge tilfeller har A handlet i strid med S sin rett. Utgangspunktet for drøftelsen er at den rett som først er stiftet, går foran seinere rettservv i løsreregjenstanden, jfr. panteloven § 1-13. Vurderingen knytter seg til hvorvidt det er grunnlag for godtroerverv, slik at den yngre erverver vinner rett på bekostning av den eldre erverver. Fremstillingen under skiller mellom ulike varianter av kolliderende rettigheter, og vurderer om det er grunnlag for godtroerverv i den konkrete situasjonen.

²⁸ Lilleholt, *Allmenn formuerett*, s. 26

4.1.1 Ulike konfliktsituasjoner

Konfliktsituasjon nummer 1

I denne konfliktsituasjonen er A næringsdrivende. A har kjøpt en motorvogn som er finansiert gjennom låneopptak fra S. S har betinget seg salgspant som sikkerhet for kjøpesummen, men har forsømt å registrere heftelsen i løsreregisteret. I ettertid foretar A en enkeltvis pantsettelse av samme motorvogn i medhold av panteloven § 3-8. Panthaver B får dermed pant i samme motorvogn som også er beheftet med salgspant. Det oppstår dermed en kollisjon mellom to panteretter. Konflikten kan illustreres ved følgende tegning:

Vurderingen knytter seg til om B kan gjøre godtroerverv. Spørsmålet er om B, ved å tinglyse sitt erverv i løsreregisteret, kan gjøre godtroerverv etter tinglysingsloven § 34, jfr. § 20.

Et minimumsvilkår for at tinglysingsloven § 34, jfr. § 20 skal gi grunnlag for godtroerverv, er at begge panterettene kan registreres i løsreregisteret, jfr. punkt 3.1.2. Det er ikke tvilsomt at både salgspant og enkeltvis pant i motorvogn kan registreres, jfr. panteloven §§ 3-17 tredje ledd og 3-8 annet ledd. Når begge panterettene kan registreres vil det å la tinglysingstidspunktet avgjøre prioriteten mellom rettighetene, gi en enkel og forutberegnelig regel. Dette er et argument for at tinglysing bør erstatte kravet til overlevering i godtroervervloven § 1, slik at tinglysingsloven § 34, jfr. § 20 gir grunnlag for godtroerverv.

Videre er det mulig å søke på motorvognens registreringsnummer i løsreregisteret. Dette gjør det forholdsvis enkelt å finne tidligere heftelser. Den som vurderer å gi pant mot sikkerhet i formuesgoder som kan registreres, må undersøke eiernes blad i

løsøreregisteret.²⁹ Det er dermed enklere å finne frem til tidligere panteheftelser i motorvogn enn i andre formuesgoder som ikke kan tinglyses. Når en panterett i motorvogn ikke er registrert, gir dette den yngre rettighetshaver en forventning om at det ikke finnes konkurrerende rettigheter i motorvognen. Dette trekker ytterligere i retning av at B har gjort godtroerverv.

Forarbeidene til tinglysingsloven § 20 påpeker at etablering av rettsvern er den sentrale virkningen av tinglysing.³⁰ Den som får rettsvern blir også legitimert som eier. For fast eiendom kommer dette blant annet til uttrykk ved at seinere rettsverv ikke kan stiftes i eiendommen uten hjemmelshaverens samtykke, jfr. tinglysingsloven § 13 første ledd. For salgspant og enkeltvis pant i motorvogn, er det mulig å registrere heftelser i løsøreregisteret. Det er selve registreringen av panteretten som fratrar pantsetter den fulle rådigheten over pantet. Årsaken er at den som seinere vurderer å gi kreditt mot pant, enkelt kan få kjennskap til tidligere panteretter i motorvognen ved å søke i løsøreregisteret. Som påpekt ovenfor er det forholdsvis enkelt å få oversikt over tidligere heftelser i en motorvogn, ettersom det er mulig å søke på motorvognens registreringsnummer. Det kan med styrke anføres at når panteloven åpner for at begge panterettene kan registreres i tillegg til at det er enkelt å manøvrere seg frem i løsøreregisteret, er likhetstrekkene mellom denne situasjonen og tinglysing av fast eiendom stor. Disse likhetstrekkene tilsier at tinglysingsloven sine regler om godtroerverv "passer" i den aktuelle situasjonen, jfr. tinglysingsloven § 34 annet ledd. Ettersom det bare er B som har tinglyst sin panterett, tilsier dette at det foreligger hjemmel for godtroerverv etter tinglysingsloven § 34, jfr. § 20.

Adgangen til å registrere heftelser i motorvogn, gir rettighetshaver mulighet til å kontrollere legitimasjonen. Salgspant i motorvogn kan som tidligere nevnt registreres, jfr. panteloven § 3-17 tredje ledd. I denne situasjonen har salgspanthaver imidlertid ikke benyttet seg av denne muligheten. Det er dette som gjør at konflikten mellom S og B har oppstått, og salgspanthaver kan følgelig klandres for dette. Hvorvidt den eldre rettighetshaver kan klandres for den situasjon som har oppstått blir gjerne anført som et

²⁹ Falkanger s. 620 for kommentarer til forskjellen mellom heftelser i motorvogn og andre formuesgoder

³⁰ Ot.prp. nr. 9 (1935-1936) s.35

sterkt argument for å tillate godtroerverv på ulovfestet grunnlag.³¹ Selv om dette gjelder et spørsmål om godtroerverv etter tinglysingsloven § 34, jfr. § 20, er det klart at klanderverdig adferd hos eldste panthaver er et relevant og sentralt argument. På bakgrunn av dette kan det med styrke anføres at den part som har mulighet til å avverge konfliktsituasjonen og som ikke har gjort dette, bør bære risikoen for utfallet. Dette må særlig gjøre seg gjeldende når den yngre erverver ikke kan iverksette ytterligere undersøkelser for å beskytte seg. Dersom godtroerverv tillates i denne situasjonen, vil resultatet generelt virke preventivt. Dette er i seg selv et argument for at godtroerverv bør tillates.

Videre bør en person som vurderer å gi kreditt mot sikkerhet kunne innrette seg på at det som fremgår av løsreregisteret er riktig. Dette gjelder både med tanke på at de rettigheter som er registrert er korrekte, og at det ikke er nødvendig å ta hensyn til rettsstiftelser som ikke fremgår av registeret. De samme hensynene er også sentrale bak registreringsordningen for fast eiendom, jfr. tinglysingsloven §§ 20 og 27. Det å tillate godtroerverv i denne situasjonen bidrar dermed til sammenheng og konsekvens i regelverket. Dette trekker ytterligere i retning av at B har gjort godtroerverv i medhold av tinglysingsloven § 34, jfr. § 20 i denne situasjonen.

På bakgrunn av drøftelsen ovenfor, taler de sterkeste grunner for at B kan gjøre godtroerverv etter tinglysingsloven § 34, jfr. § 20. Avgjørende for resultatet blir at både salgspantet og enkeltvis pant i motorvogn kan registreres i løsreregisteret. Registreringstidspunktet er dermed godt egnet til å regulere prioriteten mellom rettighetene. I tillegg vektlegges likhetstrekkene til tinglysning av fast eiendom og den klander som S har utvist i denne situasjonen.

Tilsvarende løsning bør legges til grunn i de tilfeller S har et utleggspant som ikke er tinglyst i løsreregisteret. De samme argumentene som er anført for godtroerverv i konfliktsituasjon nummer 1, vil også gjøre seg gjeldende i et slikt tilfelle. Det foreligger

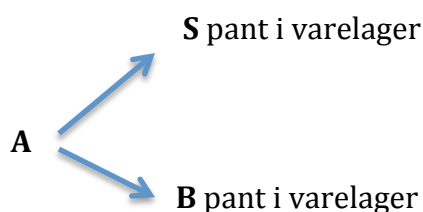
³¹ Se Rt. 1986 s. 1210 og Rt. 1992 s. 352 samt omtalen av disse i juridisk litteratur: bl.a. Falkanger s. 662, Lilleholt, *Godtroerverv og kreditorvern*, s. 128 og Lilleholt "Ulovfesta ekstinksjon – Norske Fjellhus- og Sigdal- dommane"

med andre ord grunnlag for å oppstille en regel om godtroerverv etter tinglysingsloven § 34, jfr. § 20, når S har et uregistrert utleggspant.

Konklusjonen er at det foreligger grunnlag for godtroerverv.

Konfliktsituasjon nummer 2

I denne konfliktsituasjonen er A en næringsdrivende som har pantsatt samme varelager to ganger. A kan for eksempel være en sykkelbutikk som har stiftet varelagerpant hos to forskjellige kreditorer, S og B. S har forsømt å registrere varelagerpantet i løsreregisteret. Konflikten kan illustreres ved følgende tegning:

Den overordnede problemstillingen er om det foreligger grunnlag for godtroerverv. Spørsmålet er med andre ord om B, ved å tinglyse varelagerpantet, kan gjøre godtroerverv etter tinglysingsloven § 34, jfr. § 20, selv om han ikke har overtatt rådigheten over pantegjenstanden.

Det er et minstevilkår for godtroerverv etter tinglysingsloven § 34, jfr. § 20 at begge panterettene kan registreres, jfr. punkt 3.1.2. Etter panteloven § 3-12 er det klart at et varelagerpant kan registreres i løsreregisteret. Det er bare ved registrering i løsreregisteret at varelagerpantet får rettsvern. Når begge rettighetshaverne kan sikre seg rettsvern, tilsier dette at tinglysingsloven sine regler om tidsprioritet "passer" i denne situasjonen, jfr. tinglysingsloven § 34 annet ledd. Ettersom B først har skaffet seg rettsvern, er ordlyden i tinglysingsloven § 34 et argument for at B har gjort godtroerverv.

Denne løsningen støttes av at S enkelt kunne sikret retten sin ved å registrere pantet i løsreregisteret. Når S ikke har gjort dette, kan han klandres for den situasjonen som er oppstått. At klanderverdig adferd er et relevant argument for å godta ekstinksjon, er

blant annet fremhevet i konfliktsituasjon nummer 1. Suksessor S er dermed nærmest til å bære risikoen for utfallet av konflikten. Denne løsningen gir også en god rettsregel.

Godtroervervloven § 1 gir hjemmel for godtroerverv av en "løsøreting". Ordlyden "løsøreting" peker på et bestemt formuesgode. Et varelager består av flere formuesgoder, og varelagerpantet omfatter de gjenstander som er på lager til enhver tid. Varelagerpantet påheftes nye gjenstander som kommer inn, samtidig som pantet bortfaller når varen selges, jfr. panteloven § 3-11 annet ledd og §§ 3-13 første ledd, jfr. 3-7 tredje ledd. Varelagerpanthaver har med andre ord ikke pant i konkrete løsøregjenstander. Det er altså ikke mulig å gjøre godtroerverv av panterett i varelager etter godtroervervloven § 1, jfr. ordlyden "løsøreting". Når godtroervervloven ikke gir grunnlag for godtroerverv, er dette et argument for at tinglysingsloven bør regulere prioritetsforholdet mellom konfliktene. En motsatt løsning innebærer at yngste rettighetshaver står uten rettsvern i de fleste situasjoner. Dette trekker ytterligere i retning av godtroervervloven § 34, jfr. § 20 gir grunnlag for godtroerverv.

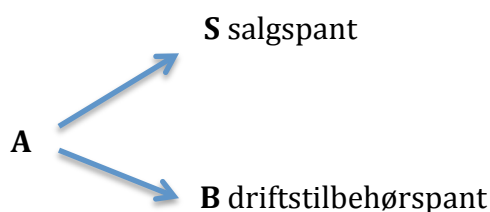
Endelig bør panthaver B kunne stole på den informasjonen som fremgår av løsøreregisteret. I de tilfeller hvor eldre panteheftelser i gjenstanden ikke er registrert, må panthaver kunne gå ut ifra at dette er korrekt. Årsaken er at eldre rettsstiftelser i et varelager som regel er sikret ved registrering. Når S har forsømt å registrere sin panterett, har B en berettiget forventning om at det ikke finnes eldre rettigheter i formuesgode. Det vil innebære en betydelig risiko for B å utbetale kreditt i slike tilfeller, dersom han ikke kan legge denne forventningen til grunn. Dette kan føre til uheldige konsekvenser for den næringsdrivende fordi aktuelle panthavere fort blir mer kritisk til å utbetale kreditt mot pant i et varelager. Årsaken er selvfølgelig at panthaver tar en større risiko når han ikke kan være helt sikker på å få den forespeilede sikkerheten. Dette tilsier at tinglysingsloven § 34, jfr. § 20 gir grunnlag for godtroerverv.

Konklusjonen er at tinglysingsloven § 34, jfr. § 20 åpner for godtroerverv.³²

³² For samme løsning se Lilleholt, *Allmenn formuerett* s. 205 og Lilleholt "Legitimasjon, publisitet og notoritet" s. 82.

Konfliktsituasjon nummer 3

I denne konfliktsituasjonen er A næringsdrivende. Det kan for eksempel tenkes at han driver et trykkeri. A kjøper inn et driftsmiddel til bedriften, som finansieres gjennom lån fra S. S får salgspant i gjenstanden. I ettertid underpantsetter A sitt driftstilbehør til B. B registrerer pantet i løsreregisteret. Konflikten kan illustreres ved følgende tegning:

Et minstevilkår for at tinglysingsloven § 34, jfr. § 20 skal gi grunnlag for godtroerverv er at det er mulig å registrere begge panterettene i løsreregisteret, jfr. punkt 3.1.2.

Panteloven åpner bare for at salgspant i motorvogn kan registreres. Dette betyr at det ikke er mulig å tinglyse salgspant i andre løsreregjenstander. Tinglysningstidspunktet kan derfor ikke være avgjørende for prioriteringen av panterettene, jfr. tinglysingsloven § 34, jfr. § 20. Hvorvidt driftstilbehørspanthaver kan gjøre godtroerverv må dermed avgjøres etter den ulovfestede regelen om ekstinksjon.

Spørsmålet er om vilkårene for godtroerverv på ulovfestet grunnlag er tilstede slik at driftstilbehørspanthaver kan ekstingvere salgspanthaver sin rett i driftsmiddelet. For at godtroerverv på ulovfestet grunnlag skal være aktuelt må avhender være legitimert til å råde over tingen, erverver må være i god tro samt ha foretatt en form for sikringsakt, jfr. punkt 3.2.1. I tillegg må det foreligge sterke grunner for godtroerverv, jfr. Fjellhus- og Sigdal- dommene.

I utgangspunktet er godtroerverv betinget av at panthaver har overtatt rådigheten over pantegjenstanden, jfr. godtroervervloven § 1. Det er på det rene at dette vilkåret ikke er oppfylt. Vurderingen i det følgende knytter seg til om tinglysing av driftstilbehørspantet kan erstatte kravet til overlevering med den konsekvens at driftstilbehørspanthaver har gjort godtroerverv.

Panteloven har en egen bestemmelse som regulerer prioritetsforholdet mellom et driftstilbehørspant og et salgspant, jfr. panteloven § 3-4 tredje ledd. Spørsmålet er om panteloven § 3-4 tredje ledd regulerer prioritetskonflikten mellom salgspantet og driftstilbehørspantet i foreliggende situasjon. Dersom spørsmålet besvares bekreftende vil godtroerverv på ulovfestet grunnlag være utelukket. Problemstillingen er om formuleringen i panteloven § 3-4 tredje ledd innebærer at salgspantet alltid har best prioritet, slik at det ikke er mulig å gjøre godtroerverv.

Etter panteloven § 3-4 tredje ledd omfatter panterett i driftstilbehør som er beheftet med salgspant "den rett som pantsetteren til enhver tid har" i vedkommende ting. En naturlig forståelse av "den rett som pantsetteren til enhver tid har" tilsier at driftstilbehørspanthaver aldri får større rett enn pantsetter. Når pantsetter må akseptere salgspantet, må dette igjen bety at salgspanthaver har prioritet foran driftstilbehørspantet.

Forarbeidene til panteloven er taus i henhold til formålet bak panteloven § 3-4. Det kan likevel anføres at et hensyn bak regelen må være å regulere prioriteten mellom driftstilbehørspanthaver og salgspanthaver, i de tilfeller driftstilbehørspantet stiftes samtidig eller før salgspantet. I slike situasjoner kan konflikter enkelt oppstå nettopp fordi løsøregjenstanden omfattes av både driftstilbehørspantet og salgspantet. For å avverge konflikter mellom driftstilbehørspanthaver og salgspanthaver, har lovgiver gitt en regel som gir salgspanthaver fortrinn. Regelen kan begrunnes med at salgspantet øker den samlede verdien av pantsetters driftstilbehør, og driftstilbehørspanthaver får dermed ikke dårligere dekning. I slike tilfeller har Høyesterett uttalt at driftstilbehørspanthaver får en form for opptrinnsrett etter hvert som salgspantet blir nedbetalt, og at det dermed ikke foreligger en konflikt mellom panterettene, se Rt. 2000 s. 1360 "Lena Maskin". På bakgrunn av dette kan det fastslås at formuleringen i panteloven § 3-4 tredje ledd tar sikte på situasjoner hvor driftstilbehørspantet er stiftet først, og panthaver i ettertid kjøper en ny gjenstand som er beheftet med salgspant. Den aktuelle situasjonen gjelder imidlertid et tilfelle hvor gjenstanden først er beheftet med salgspant for deretter å inngå i et seinere driftstilbehørspant. Den nevnte begrunnelsen for å la salgspantet få prioritet, altså at driftstilbehørspantet ikke får dårligere dekning ved stiftelsen av salgspantet, gjør seg ikke gjeldende i situasjoner hvor

driftstilbehørspanthaver har en konkret forventning om dekning i den aktuelle gjenstanden.

Driftstilbehørspantet har gjerne et beskjedent omfang i de tilfeller A driver et trykkeri. Årsaken er at pantsetter ikke alltid har behov for mange og kostbare driftsmidler for å drive virksomheten. Dette gjør driftstilbehørspantet mer sårbar enn det som ellers er tilfelle for slike pantetyper. Dersom driftstilbehørspanthaver ikke er gjort oppmerksom på salgspantet i foreliggende situasjon, har han gjerne ytt kreditt utelukkende på grunn av forutsetningen om at løsøreobjekten inngår i driftstilbehørspantet. Han risikerer altså en vesentlig dårligere dekning enn hva som er tilfelle dersom driftsmiddelet omfattes av pantet. Dette tas til inntekt for at det foreligger en konflikt mellom to panteretter, i motsetning til de tilfeller som reguleres av panteloven § 3-4 tredje ledd, jfr. ovenfor. Konflikten må løses på bakgrunn av de alminnelige prioritetsregler. Utgangspunktet er dermed at salgspanthaver kan gjøre sin rett gjeldende, med mindre det er grunnlag for å påvise at driftstilbehørspanthaver har gjort godtroerverv på ulovfestet grunnlag.

Vurderingen i det følgende knytter seg til om vilkårene for godtroerverv på ulovfestet grunnlag er tilstede. Salgspann i annet enn motorvogn kan ikke registreres i løsøreregisteret. Dette skiller seg fra konfliktsituasjon nummer 1 hvor salgspanthaver kunne registrere panteretten i løsøreregisteret, og dermed synliggjøre heftelsen for andre. Når salgspantet ikke kan registreres kan panteretten bare bli kjent for driftstilbehørspanthaver dersom A eller S gir ham melding om dette.

Driftstilbehørspanthaver har med andre ord begrensede muligheter til å gjøre seg kjent med salgspantet. Ettersom A fremstår som legitimert til å stifte ytterligere panteretter i løsøreobjekten, kan det argumenteres for at tinglysing bør erstatte kravet til overlevering. Dette forsterkes av at driftstilbehørspanthaver, ved å registrere pantet, har gjort det han kan for å beskytte retten sin og på denne måten foretatt en form for sikringsakt. Dette trekker i retning av at driftstilbehørspanthaver kan gjøre godtroerverv på ulovfestet grunnlag.

Foreliggende situasjon har enkelte likhetstrekk med situasjoner som omfattes av tinglysingsloven § 27 annet ledd. Etter tinglysingsloven § 27 annet ledd er godtroerverv

alltid utelukket når et dokument er forfalsket, ugyldig som følge av mindreårighet eller er kommet i stand ved tvang etter avtaleloven § 28. Felles for disse situasjonene er at rettighetshaver mangler mulighet til å beskytte seg. Overført til foreliggende konfliktsituasjon kan det argumenteres for at salgspanthaver har begrensede muligheter til å beskytte seg, og at løsningen i tinglysingsloven § 27 annet ledd derfor bør legges til grunn. Årsaken er at det ikke finnes en registreringsordning for salgspant i andre gjenstander enn motorvogn. Salgspanthaver kan heller ikke klandres for den situasjonen som har oppstått. Dette tilsier at vilkårene for godtroerverv på ulovfestet grunnlag ikke er tilstede.

Det kan imidlertid anføres at salgspanthaver, i motsetning til situasjonene som omfattes av tinglysingsloven § 27 annet ledd, til en viss grad kan beskytte seg mot de økonomiske konsekvensene som et godtroerverv medfører. Salgspanthaver kan for eksempel kalkulere risikoen inn i kredittvilkårene for salgspantavtalen. Et ytterligere argument er at salgspanthaver fortsatt risikerer godtroerverv etter godtroervervloven § 1. Dette tilsier at argumentet om salgspanthavers manglende mulighet til å beskytte seg ikke kan tillegges avgjørende vekt.

Selv om salgspanthaver risikerer å miste retten sin til godtroende erververe etter godtroervervloven § 1, er det verdt å merke seg at det i dette tilfelle er tale om å utvide personkretsen av godtroende erververe til også å omfatte panthavere. Når personkretsen av mulige godtroerverver utvides, kan salgspantet bli en mindre ettertraktet form for sikkerhetsstillelse i løsøre-gjenstander hvor det ikke finnes registreringsmuligheter. Dette er uheldig fordi salgspant brukes for å sikre et avhendingsvederlag som det ikke er sikkert at pantsetter ellers har mulighet eller vanskeligheter med å yte. Dette trekker i retning av at tinglysing ikke bør erstatte kravet om overlevering i denne konfliktsituasjonen.

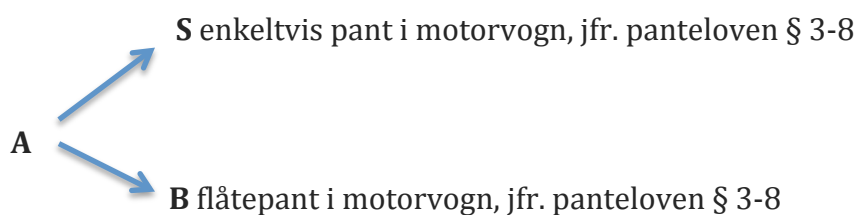
For å konstatere godtroerverv på ulovfestet grunnlag må det påvises sterke grunner, jfr. Fjellhus- og Sigdal- dommene. Det er altså godtroerverv som må begrunnes særskilt. I det aktuelle tilfelle er det pekt på avhenders legitimasjon samt at driftstilbehørspanthaver har foretatt en form for sikringsakt som grunnlag for godtroerverv. Det finnes likevel vektige hensyn som taler imot å godta godtroerverv,

som blant annet salgspantet sin funksjon som sikkerhetsstillelse for et avhendelsesvederlag. I tillegg kan salgspanthavers begrensede mulighet til å beskytte seg mot godtroerverv til en vis grad vektlegges. Dette tilsier at driftstilbehørspanthaver ikke kan gjøre godtroerverv på ulovfestet grunnlag.

Konklusjonen er at det ikke foreligger grunnlag for godtroerverv.

Konfliktsituasjon nummer 4

I denne konfliktsituasjonen driver A en næringsvirksomhet. A foretar først en enkeltvis pantsettelse av en motorvogn som inngår i hans virksomhet, jfr. panteloven § 3-8. Panthaver S tinglyser ikke ervervet. I ettertid stifter A flåtepanthos B. Flåtepanthet omfatter også den motorvognen som er pantsatt til S etter den tidligere avtale med A. B registrerer panteretten i løsreregisteret. Konflikten kan illustreres ved følgende tegning:

Den overordnede problemstillingen er om B har gjort godtroerverv i denne situasjonen. Spørsmålet er om B kan påberope seg tinglysingsloven § 34, jfr. § 20 som grunnlag for å ekstingvere S sin rett i motorvognen. Hvorvidt dette er tilfelle beror på en todelt vurdering. Det første spørsmålet er om situasjonen kan karakteriseres som et "kollisjonstilfelle", jfr. tinglysingsloven § 20 første ledd. Vurderingen er om enkeltvis pant i motorvogn og flåtepanthos er to rettigheter som er kolliderende.³³

Ordlyden "kollisjonstilfelle" tilsier at det foreligger to motstridende rettigheter i samme formuesgode. Et flåtepanthos gir panthaver flere dekningsobjekter sammenlignet med et enkeltvis pant i motorvogn. Dette betyr at flåtepanthos B har pant i flere gjenstander enn panthos S. Forskjellen på omfanget av panterettene, tilsier at panthos S og driftstilbehørspanthos ikke fullt ut har pant i samme formuesgode.

³³ For en kort omtale av problemstillingen se Lilleholt, *Allmenn formuerett*, s. 205

For at konflikten mellom panthaver S og driftstilbehørspanthaver skal kunne betegnes som et "kollisjonstilfelle", må driftstilbehørspanthaver ved pantestiftelsen ha en konkret forventning om at den aktuelle motorvognen inngår i flåtepantet. Dette kan tenkes i situasjoner hvor pantsetter driver en liten virksomhet og hvor driftsmidlene derfor er beskjedne. Dersom driftstilbehørspanthaver har ytt kreditt i henhold til denne forventningen, vil han få færre dekningsobjekter å holde seg til enn det som ble forutsatt på kredittidspunktet. Når stridens kjerne knytter seg til retten i samme gjenstand er det dermed naturlig å anse konflikten som et kollisjonstilfelle. Dette argumentet anses som avgjørende for konklusjonen.

Det foreligger et "kollisjonstilfelle", jfr. tinglysingsloven § 20 første ledd. Spørsmålet etter dette er om driftstilbehørspanthaver, ved å tinglyse sitt erverv, kan gjøre godtroerverv etter tinglysingsloven § 20, jfr. § 34.

Det er et minimumsvilkår at begge panterettene kan registreres i løssøreregisteret dersom tinglysingsloven § 20, jfr. § 34 skal gi grunnlag for godtroerverv, jfr. punkt 3.1.2. Det er ikke tvilsomt at både enkeltvis pant i motorvogn og flåtepant kan tinglyses. Når det er mulig å registrere retten ved tinglysing er dette et sterkt argument for at tinglysing kan fungere som sikringsakt. Dette trekker i retning av at godtroerverv kan skje uten overlevering, og tilsier at driftstilbehørspanthaver kan gjøre godtroerverv etter tinglysingsloven § 34, jfr. § 20.

På den andre siden kan det anføres at et tingsinnbegrepspant ikke er et like sikkert panteobjekt som pant i andre formuesgoder. For eksempel er salgspant et sikrere dekningsobjekt enn et varelagerpant. Det er særlig varelagerpantet som er et usikkert tingsinnbegrepspant. Årsaken er at pantsetter etter panteloven § 3-13 første ledd har en vid adgang til å avhende varene, samtidig som varer som ikke blir solgt ofte kan falle i verdi. Driftstilbehørspantet eller flåtepantet er et sikrere panteobjekt enn varelagerpantet, men er fortsatt mer usikkert enn for eksempel et salgspant. Det kan blant annet påpekes at pantsetter har mulighet til å bytte ut driftstilbehøret, jfr. panteloven § 3-7 første ledd. På denne måten kan det argumenteres for at den som gir kreditt mot flåtepant tar en kalkulert risiko. Med dette menes det at panthaver må være

forberedt på at driftstilbehør kan bli skiftet ut og dermed at dekningsutsiktene reduseres for en vis tid. Risikoelementet kan være et argument mot at driftstilbehørspanthaver har gjort godtroerverv.

At driftstilbehørspanthaver tar en kalkulert risiko, betyr imidlertid ikke at han har en ubeskyttet rett. I denne konfliktsituasjonen kan det påpekes at panthaver S kunne registrert pantet i løsreregisteret, og dermed beskyttet seg mot eventuelle yngre rettighetshavere. En slik handling ville forhindre konflikten mellom S og B, og det er utelukkende panthaver S som kan klandres for at dette ikke har skjedd. At klanderverdig adferd hos den ene rettighetshaver er et relevant moment i vurderingen av om godtroerverv har funnet sted, fremgår blant annet av konfliktsituasjon nummer 1 og nummer 2. I tillegg må driftstilbehørspanthaver kunne stole på at det som fremgår av løsreregisteret er korrekt. Når det ikke er registrert en panterett i formuesgode må B kunne legge dette til grunn. Dette tilsier at tinglysingsloven § 34, jfr. § 20 gir grunnlag for godtroerverv.

Avslutningsvis foreligger det ikke gode grunner til å verne en panthaver som ikke har beskyttet panteretten sin til tross for at han kan gjøre dette. Dette trekker ytterligere i retning av at driftstilbehørspanthaver har gjort godtroerverv.

Konklusjonen er at flåtepanthaver har gjort godtroerverv etter tinglysingsloven § 34, jfr. § 20 i denne situasjonen.

4.1.2 Avsluttende bemerkninger

Et minimumsvilkår for at tinglysingsloven § 34, jfr. § 20 skal gi grunnlag for godtroerverv er at det foreligger en kollisjon mellom to panteretter som begge kan registreres i løsreregisteret. Som konfliktsituasjon nummer 4 beskriver, må panterettene være stiftet i samme formuesgode. Er det ikke tale om samme formuesgode, foreligger det heller ikke en kollisjon. Når det er mulig å registrere panteretten i løsreregisteret har den eldre rettighetshaver S mulighet til å kontrollere legitimasjonen. Det er påpekt i konfliktsituasjon nummer 1, 2 og 4 at en forsømmelse av registreringsmuligheten er klanderverdig, og følgelig et relevant moment for å godta godtroerverv. I tillegg er det en fordel for kredittytelsen i samfunnet dersom

panthaverne kan stole på at det som fremgår av løsreregisteret er korrekt. Dette gjelder både med hensyn til at opplysningene stemmer og at panteretter som ikke er registrert heller ikke finnes. På denne måten blir systemet oversiktlig for aktørene som opererer på område.

Godtroerverv etter den ulovfestede ekstinksjonsregelen har vært behandlet i konfliktsituasjon nummer 3. Det vil bli foretatt en grundigere drøftelse av denne regelen i punkt 4.2. I punkt 4.2 foreligger det kollisjoner mellom en panterett og en eiendomsrett, og drøftelsene vil vise at tinglysingsloven ikke er anvendelig ved løsningen av slike konfliktsituasjoner, se punkt 4.2.1. Det oppstår derfor flere konfliktsituasjoner som må vurderes på ulovfestet grunnlag, og dette gir et bedre analysegrunnlag sammenlignet med det grunnlaget som foreligger så langt i avhandlingen. Først i punkt 4.2.2 er det mulig å foreta en grundig analyse av den ulovfestede ekstinksjonsregelen. I punkt 4.2.2 vil det også bli forsøkt å si noe konkret om når kravet til sterke grunner er oppfylt. Likevel skal det allerede her knyttes noen generelle bemerkninger til innholdet i den ulovfestede regelen om ekstinksjon.

Godtroerverv etter den ulovfestede regelen om ekstinksjon kan være aktuelt når en av panterettene ikke kan registreres i løsreregisteret, jfr. konfliktsituasjon nummer 3. Hvorvidt godtroerverv kan tillates på ulovfestet grunnlag avhenger av om kravene til legitimasjon, god tro og sikringsakt er oppfylt. I tillegg må det påvises sterke grunner for ekstinksjon, jfr. Fjellhus- og Sigdal- dommene. Avgjørende for spørsmålet om godtroerverv kan tillates i slike situasjoner, er om tinglysing av panteretten kan fungere som en tilfredsstillende sikringsakt. Et bekræftende svar på problemstillingen innebærer at tinglysing erstatter det alminnelige kravet om overlevering i godtroloven § 1, se konfliktsituasjon nummer 3. I denne vurderingen vil ulike momenter få betydning for konklusjonen. Hvorvidt S kan klandres for den situasjon som er oppstått er ofte et sterkt argument for å godta godtroerverv. Klander står med andre ord sentralt i vurderingen av om godtroerverv har funnet sted både etter tinglysingsloven § 34, jfr. § 20 og etter den ulovfestede ekstinksjonsregelen. Dersom S ikke kan beskytte panteretten sin ved registrering, kan dette trekke i retning av at det ikke foreligger sterke grunner for godtroerverv. Argumentet svekkes imidlertid av at panthaver til en vis grad kan ta

høyde for risikoen for godtroerverv ved utformingen av kredittvilkårene, se konfliktsituasjon nummer 3.

4.2 Kollisjon med eiendomsrett

I denne delen av avhandlingen skal det gjennomgås tilfeller hvor eierforholdet til en gjenstand skaper problemer. Slike tilfeller skiller seg fra situasjonene omtalt ovenfor ved at det her er en kollisjon mellom rette eier av gjenstanden og panthaver, og altså ikke mellom to panthavere. Slike situasjoner kan oppstå ved at A sitter med en løsøre-gjenstand som tilhører H. A velger likevel å foretar en disposisjon til fordel for B som er i strid med H sin rett som eier. Dette er en typisk hjemmelsmannkonflikt. Det kan også tenkes situasjoner hvor A stifter en panterett i tingen til tross for at han tidligere har overdratt tingen til S. Hovedregelen i slike tilfeller er at ingen kan overføre større rett enn han selv har i tingen, se punkt 1.1. Problemstillingen knytter seg til hvorvidt det likevel foreligger hjemmel for godtroerverv, se punkt 4.2.1. Fremstillingen skiller mellom de ulike variantene av konfliktsituasjoner som kan oppstå når den yngste erverver er en panterett.

4.2.1 Ulike konfliktsituasjoner

Konfliktsituasjon nummer 1

Konfliktsituasjonen er en hjemmelsmannkonflikt hvor A (næringsdrivende) er registrert som eier av en motorvogn i motorvognregisteret. A foretar en enkeltvis pantsettelse av bilen til B etter panteloven § 3-8, til tross for at H er rette eier. Det legges til grunn at A har begått et bedrageri ovenfor H. Dette kan forekomme i situasjoner hvor A, for eksempel ved å forfalske et dokument som uriktig påviser mangler ved motorvognen, har fått eiendomsretten overført til seg selv til en sterkt redusert pris. Konflikten kan illustreres ved følgende tegning:

H rette eier → A (næringsdrivende) → B enkeltvis pant i motorvogn, jfr. panteloven § 3-8

Den overordnede problemstillingen er om B har gjort godtroerverv. Tinglysingsloven § 34, jfr. § 20 regulerer ikke denne konfliktsituasjonen fordi H ikke kan registrere sin eiendomsrett i løsøreregisteret, jfr. punkt 3.1.2. Spørsmålet er om B, ved å tinglyse sin

panterett, kan gjøre godtroerverv etter den ulovfestede ekstinksjonsregelen. For at godtroerverv på ulovfestet grunnlag skal være aktuelt må avhender være legitimert til å råde over tingen, kravet til god tro må være oppfylt og erverver må ha foretatt en sikringsakt. I tillegg kreves det sterke grunner for godtroerverv, jfr. Fjellhus- og Sigdal dommene.

Som påpekt under konfliktsituasjon 3 i punkt 4.1.1, vil vurderingen i det følgende knytte seg til om tinglysning av pantet i motorvognen kan erstatte kravet til overlevering i godtroervervloven § 1. Bakgrunnen for at problemstillingen oppstår er at overleveringskravet i godtroervervloven § 1 ikke er oppfylt ved enkeltvis pant i motorvogn, jfr. punkt 2.1. Hvorvidt godtroerverv kan aksepteres beror på de konkrete omstendighetene i saken.

Klanderverdig adferd hos den ene parten er ofte et sterkt argument som trekker i retning av å godta godtroerverv, jfr. punkt 3.2.1, 4.1.1 og 4.1.2. I den aktuelle konflikten kan det ikke påvises slik klander hos H. Det er A sin handling, ved å begå et bedrageri ovenfor H samt pantsette motorvognen til fordel for B, som er årsaken til at situasjonen har oppstått. I tillegg er det ofte vanskelig for H å oppdage bedrageriet. Selv om ingen av partene er å bebreide for den situasjon som har oppstått, åpner Sigdal- dommen for godtroerverv. Klanderverdig adferd er med andre ord ikke et absolutt vilkår. Likevel kan det argumenteres for at det skal mer til for å akseptere godtroerverv uten at det kan påvises klander hos eldste rettighetshaver. Årsaken er at det i disse tilfellene ofte er vanskelig å påvise sterke grunner for ekstinksjon. Dersom slike grunner ikke foreligger må hovedregelen om vindikasjon legges til grunn.

Avtaleloven § 30 første ledd annet punktum uttaler at svikaktige disposisjoner fremkalt av tredjemann (X), er bindende for avhenderen (A) når erververen (B) er i god tro. Det karakteristiske ved situasjonen er at X ikke er part i avtalen, men likevel bidrar til inngåelsen av denne. Et eksempel kan være at X forsettlig gir villedende opplysninger eller bevisst holder igjen opplysninger som er av betydning for avtaleinngåelsen. Dersom B er i god tro, kan ikke A påberope X sin svikaktige opptreden som ugyldighetsgrunn. På denne bakgrunn kan det anføres at bestemmelsen ikke oppstiller særlig strenge krav til sikringsakt. Det er utelukkende erververs gode eller onde tro som er avgjørende for

spørsmålet om avhender er bundet av avtalen. Selv om avtaleloven ikke benytter begrepet godtroerverv blir virkningene av bestemmelsen den samme som ved ekstinksjon, ettersom erverver kan gjøre sin rett gjeldende når han er i god tro.

Felles for foreliggende konfliktsituasjon og situasjoner etter avtaleloven § 30 er at det oppstår et spørsmål om erverver kan gjøre avtalen med avhender gjeldende, i et tilfelle hvor det foreligger svikaktig opptreden. Den avgjørende forskjellen er hvem som er utsatt for bedrageriet. Avtaleloven § 30 forutsetter at A er utsatt for svikaktig opptreden fra X. Det er dette som er årsaken til at avtalen med B er inngått. Dette skiller seg fra foreliggende konfliktsituasjon, da A selv har bedratt H for å få overført eiendomsretten til seg. For B spiller det liten rolle om avhender er bedratt eller om avhender har bedratt en annen. Det avgjørende for ham er om han kan gjøre sin rett gjeldende. Det kan dermed argumenteres for at kravene for å gjøre godtroerverv i denne konfliktsituasjonen og kravene for å vinne frem etter avtaleloven § 30, bør være de samme. Når avtaleloven § 30 ikke oppstiller strenge krav til sikringsakt når avhender er utsatt for svik, tilsier dette at det heller ikke bør stilles så strenge vilkår for godtroerverv på ulovfestet grunnlag i tilfeller av svak ugyldighet.

Hvem som er legitimert til å råde over løsørestanden står sentralt i spørsmålet om godtroerverv kan aksepteres. Dette fremgår blant annet av ordlyden "sitter med tingen" i godtroervervloven § 1 og ordlyden "utstederen har grunnbokshjemmelen" i tinglysingsloven § 13. Også på ulovfestet grunnlag er legitimasjonsvilkåret sentralt, jfr. Fjellhus- og Sigdal dommene. I denne konfliktsituasjonen har A besittelsen av motorvognen. A er med andre ord legitimert som eier. A sin besittelse av formuesgode gir panthaver en forventning om at han er rette eier. Det er tross alt dette som er tilfelle i de fleste situasjoner. Dette trekker i retning av at B har gjort godtroerverv på ulovfestet grunnlag.

I tillegg til å inneha rådigheten over motorvognen er A også registrert som eier i motorvognregisteret. Registreringen i motorvognregisteret er egnet til å forsterke B sin antagelse om at A er rette eier. Når A både har sikret seg rådigheten over motorvognen og er registrert som eier trekker dette ytterligere i retning av at B har gjort godtroerverv i denne situasjonen.

Videre inneholder tinglysingsloven § 27 annet ledd og godtroervervloven § 2, en oppramsing av situasjoner hvor godtroerverv alltid er utelukket, jfr. også konfliktsituasjon nummer 3 i punkt 4.1.1. Dette gjelder situasjoner hvor lovgiver ønsker å beskytte rette eier mot disposisjoner som han ikke kan beskytte seg mot, noe som for eksempel er tilfelle ved forfalskning av et dokument, jfr. tinglysingsloven § 27 annet ledd. Forarbeidene til godtroervervloven uttaler at en regel om ekstinksjon ved tyveri, brukstyveri etc. strider mot den alminnelige rettsoppfatning. Situasjonene som er nevnt i godtroervervloven § 2 står i en særstilling sammenlignet med andre konfliktsituasjoner, ettersom eieren vanskelig kan beskytte seg mot handlingene. Det er ofte mulig å beskytte seg mot disposisjoner som ikke er nevnt i bestemmelsen, og loven stenger derfor ikke automatisk for godtroerverv i disse situasjonene.³⁴

Svikaktig opptreden stenger ikke automatisk for godtroerverv etter verken tinglysingsloven eller godtroervervloven. Selv om det kan være vanskelig å oppdage bedrageriet, skiller denne handlingen seg fra et tyveri. Årsaken er at det kan være vanskeligere å beskytte seg mot et tyveri. Begrunnelsen i forarbeidene for å nekte godtroerverv gjør seg derfor ikke gjeldende fullt når eieren av gjenstanden er utsatt for svik. Likevel kan det anføres at det er vanskelig for H å oppdage bedrageriet, og at dette er en omstendighet som må vektlegges ved vurderingen av om det har skjedd et godtroerverv.

Som påpekt innledningsvis i denne drøftelsen, er utgangspunktet at erverver må overta rådigheten over løsøre gjenstanden dersom godtroerverv skal være aktuelt, jfr. godtroervervloven § 1. Det er klart at overleveringskravet ikke er oppfylt i foreliggende situasjon, og det må dermed vurderes om godtroerverv har funnet sted på ulovfestet grunnlag. Det er sterke grunner for godtroerverv som må påvises, jfr. Fjellhus- og Sigdaldommene. Parallellen til avtaleloven § 30 trekker i retning av at det ikke bør stilles for strenge krav før ekstinksjon godtas i et tilfelle av svak ugyldighet. I konfliktsituasjonen er H en uskyldig part som er utsatt for et bedrageri. Når det ikke er mulig å påvise klander hos rette eier må det, til tross for parallellen til avtaleloven § 30, påvises andre gode argumenter for godtroerverv. Det kan anføres at godtroerverv bør aksepteres i en

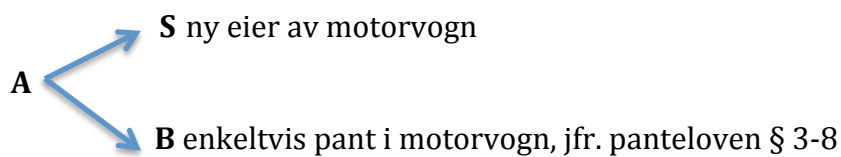
³⁴ Ot.prp. nr. 56 (1976-77) s. 27

situasjon hvor avhender er legitimert som eier, og tinglysingsloven og godtroervervloven ikke automatisk stenger for ekstinksjon. Likevel er det vanskelig for H å oppdage bedrageriet. Når H i tillegg ikke har handlet klanderverdig, er det vanskelig å påvise sterke grunner for godtroerverv. Disse argumentene tillegges avgjørende betydning.

Konklusjonen er at B ikke har gjort godtroerverv.

Konfliktsituasjon nummer 2

Konfliktsituasjonen gjelder et tilfelle hvor A er en næringsdrivende som er registrert som eier av en motorvogn i motorvognregisteret. Han pantsetter motorvognen enkeltvis etter panteloven § 3-8. B tinglyser ervervet i løsøreregisteret. I ettertid viser det seg at A allerede har solgt bilen til S. Ny eier S har forsømt å registrere overdragelsen, men har overtatt den fysiske besittelsen av bilen. Konfliktsituasjonen kan beskrives ved følgende tegning:

Problemstillingen er om det kan påvises grunnlag for godtroerverv i denne situasjonen. Det er på det rene at tinglysingsloven § 34, jfr. § 20 ikke gir hjemmel, da det ikke er mulig å registrere eierforholdet til motorvognen i løsøreregisteret, jfr. punkt 3.1.2. Spørsmålet er om den ulovfestede regelen om ekstinksjon kan gi grunnlag for godtroerverv. Som presisert i blant annet konfliktsituasjon nummer 3 i punkt 4.1.1, er utgangspunktet at panthaver må få gjenstanden overlevert for å gjøre godtroerverv, jfr. godtroervervloven § 1. Vurderingen knytter seg til om tinglysing av panterettigheten er tilstrekkelig for å gjøre godtroerverv på ulovfestet grunnlag. Tinglysing vil eventuelt fungere som en sikringsakt. Hvorvidt godtroerverv skal aksepteres beror på om avhender er legitimert til å råde over gjenstanden, om erverver er i god tro og hvorvidt det er foretatt en sikringsakt, se punkt 3.2.1. I tillegg kreves det sterke grunner for godtroerverv i den konkrete situasjonen, jfr. Fjellhus- og Sigdal- dommene.

I den aktuelle situasjonen har S forsømt å registrere seg som eier i motorvognregisteret. A står dermed fremdeles oppstilt som eier. Det er klart at S har hatt mulighet til å registrere sitt erverv og unnlattelsen av å gjøre dette kan karakteriseres som klanderverdig. Det er en utberedt praksis at motorvognregisteret sjekkes før nye panteheftelser påheftes og før kjøp av motorvogn. S burde følgelig forstått at hans forsømmelse kunne skape konflikter. Situasjonen skiller seg fra konfliktsituasjon nummer 1 på dette punktet. I konfliktsituasjon nummer 1 var H utsatt for et bedrageri og vurderingen knyttet seg til om hans eiendomsrett var ekstingvert av B. I slike situasjoner er det ofte vanskelig for H å oppdage bedrageriet og hans handlemåte kan vanskelig betegnes som klanderverdig. I foreliggende konfliktsituasjon kan S enkelt avverge situasjonen ved å registrere eierforholdet. Hans forsømmelse er derfor klanderverdig. S har med andre ord utvist større klander i foreliggende situasjon. Ut fra en slik betraktning kan det anføres at det skal mindre til for at B kan gjøre godtroerverv i denne situasjonen, sammenlignet med konfliktsituasjon nummer 1.

Det er på det rene at en registrering av eierforholdet i motorvognregisteret ikke gir samme rettsvirkning som for eksempel tinglysning av rettigheter i løsøre gjenstander. Forskjellen er at tinglysning av heftelser i løsøreregisteret gir rettsvern, mens dette ikke er tilfelle ved registrering av eierforholdet i motorvognregisteret. Likevel er det klart at registrering i motorvognregisteret påvirker avhenders legitimasjon. I foreliggende sak betyr dette at A fremstår som legitimert til å stifte panteheftelser i bilen, da han fortsatt står oppført som eier i motorvognregisteret. A sin legitimasjon som eier trekker i retning av at pantlover har gjort godtroerverv.

På den andre siden kan ikke B ha besiktiget bilen fordi S har rådigheten over denne. Pantlover burde ha foretatt en slik besiktigelse, for blant annet å avdekke om opplysningene i motorvognregisteret var korrekte og for å foreta en verdivurdering av panteobjektet. B kunne med andre ord iverksatt ytterligere undersøkelser. Dermed er det ikke like tungtveiende grunner for å verne ham på bekostning av S.

Rådighet over en formuesgjenstand gir legitimitet som eier, jfr. godtroervervloven § 1. Etter bestemmelsen er rådigheten over gjenstanden både et vilkår for å oppnå rettsvern, (vern mot yngre erverv) og for å gjennomføre en sikringsakt (vilkår for å ekstingvere

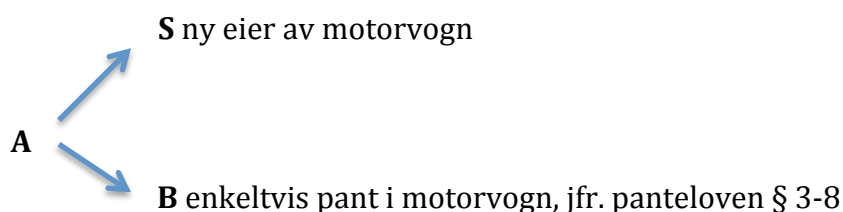
eldre retter), jfr. ordlyden "overlevert til seg". Besittelse av en løsøregjenstand er med andre ord tilstrekkelig for å hindre godtroerverv på lovfestet grunnlag. Ettersom de lovfestede reglene om ekstinksjon også danner utgangspunktet for ekstinksjon på ulovfestet grunnlag, kan det anføres at S sin fysiske besittelse av motorvognen stenger for godtroerverv på ulovfestet grunnlag. Dette tilsier at B ikke har gjort godtroerverv i denne situasjonen.

Det legges avgjørende vekt på at S sin besittelse av motorvognen stenger for godtroerverv på lovfestet grunnlag. Når B heller ikke har rådigheten over motorvognen er det to sentrale vilkår for godtroerverv etter godtroervervloven § 1 som ikke er oppfylt. I et slikt tilfelle skal det mye til før godtroerverv på ulovfestet grunnlag kan aksepteres, til tross for at det er mulig å påvise en vis klander hos S. Det kan i tillegg argumenteres for at B burde iverksatt ytterligere undersøkelser for å avdekke eierforholdet. Han kunne blant annet krevd å få besiktiget motorvognen før pantsettelsen. Det kan ikke påvises sterke grunner for godtroerverv.

Konklusjonen er at B ikke har gjort godtroerverv.

Konfliktsituasjon nummer 3

Utgangspunktet for denne konfliktsituasjonen er det samme som i konfliktsituasjon nummer 2. Det forutsettes imidlertid at S verken har overtatt den fysiske besittelsen over bilen, eller registrert eierforholdet i motorvognregisteret. B har stiftet pant i bilen som tidligere er solgt til S og panteheftelsen er tinglyst i løsøreregisteret. Konflikten kan illustreres ved følgende tegning:

Hvorvidt det er hjemmel for godtroerverv må vurderes etter den ulovfestede ekstinksjonsregelen. Vurderingen knytter seg til om tinglysing er en tilstrekkelig sikringsakt slik at godtroerverv er aktuelt uten overlevering av panteobjektet, jfr.

konfliktsituasjon nummer 1 og nummer 2. Dette beror på om kravet til legitimasjon, god tro og sikringsakt er oppfylt, jfr. punkt 3.2.1. I tillegg må det foreligge sterke grunner for at B kan gjøre godtroerverv, jfr. Fjellhus- og Sigdal dommene.

I denne konfliktsituasjonen har S verken overtatt rådigheten over motorvognen eller registrert eiendomsoverdragelsen i motorvognregisteret. Dette skiller seg både fra konfliktsituasjon nummer 1 og nummer 2. I konfliktsituasjon nummer 1 var H utsatt for et bedrageri og hans handlemåte kan vanskelig betegnes som klanderverdig. I konfliktsituasjon nummer 2 kunne S klandres for den situasjonen som var oppstått. Årsaken var at han forsømte å registrere eierforholdet til motorvognen i motorvognregisteret. Det forelå likevel ikke grunnlag for godtroerverv, blant annet fordi S hadde rådigheten over motorvognen. I tillegg kunne B utført en nærmere undersøkelse av panteobjektet, og dette ville gitt klarhet i det reelle eierforholdet. I denne saken har B begrensede muligheter til å få kjennskap til S sitt erverv. Selv om B skulle iverksette nærmere undersøkelser, er det langt fra sikkert at han får kjennskap til S sin eiendomsrett. Dette fordi A både disponerer over motorvognen og er registrert som eier. S har med andre ord ikke iverksatt noen tiltak for å sikret retten sin. Dette gjør S sin handlemåte mer klanderverdig sammenlignet med konfliktsituasjon nummer 1 og nummer 2. Det skal derfor mindre til for å akseptere godtroerverv i denne saken. Dette trekker i retning av B, ved å tinglyse pantet i løsreregisteret, har gjort godtroerverv.

Når S ikke har overtatt rådigheten over løsreregjenstanden, vil han ikke være beskyttet mot godtroerverv etter godtroervervloven § 1. Samtidig må B overta rådigheten over gjenstanden for å gjøre godtroerverv etter bestemmelsen. Dette er ikke mulig for driftstilbehørspant, jfr. punkt 2.1. Det kan likevel anføres at når panten har registrert sin panterett i løsreregisteret samtidig som S ikke har sikret retten sin, må dette være tilstrekkelig for å godta godtroerverv på ulovfestet grunnlag. Årsaken er at B har gjort det han kan for å beskytte sin panterett. I tillegg kan det forventes at S gjør mer for å beskytte eiendomsretten i gjenstanden. Dette tilsier at det foreligger sterke grunner for at B har gjort godtroerverv.

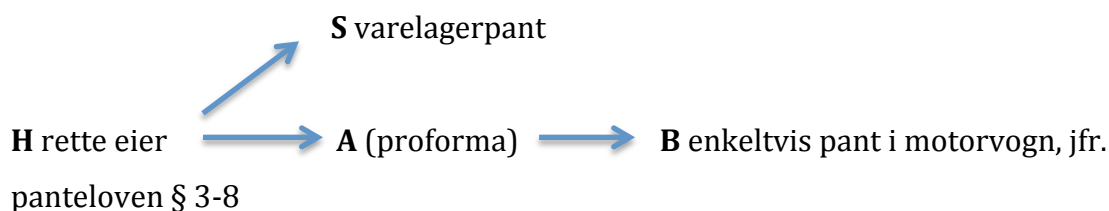
Det legges avgjørende vekt på at A fremstår som legitimert til å råde over motorvognen, da han både er registrert som eier og har rådigheten over gjenstanden. Når S i tillegg kan

klandres for den situasjonen som har oppstått taler de beste grunner for å akseptere tinglysing som en tilstrekkelig sikringsakt. Det foreligger sterke grunner for godtroerverv.

Konklusjonen er at panthaver B har gjort godtroerverv etter den ulovfestede ekstinksjonsregelen.

Konfliktsituasjon nummer 4

I denne konfliktsituasjonen er H en bilforretning som har stiftet varelagerpant til fordel for S. S har sikret pantet ved registrering i løsøreregisteret. I ettertid skjer det en proforma overførsel av biler fra H til A. A stifter enkeltvis pant i en av bilene til fordel for B til tross for at disse i realiteten tilhører H. B tinglyser sitt erverv. Konflikten kan illustreres ved følgende tegning:

Problemstillingen er om B, ved å tinglyse sitt erverv i løsøreregisteret, har gjort godtroerverv på bekostning av S i denne situasjonen. Hvorvidt B kan vinne frem i denne konflikten beror på en todelt vurdering. Det første spørsmålet er om B kan ekstingvere ovenfor H. Det er bare i situasjoner hvor B ekstingverer H sin rett i gjenstanden at det oppstår en direkte konflikt mellom S og B.

Det følger av avtaleloven § 34 at dersom en "skriftlig viljeserklæring (er) avgitt paa skrømt (proforma), og har mottageren overdrat ret efter den til en tredjemand, som var i god tro kan det ikke overfor ham gjøres gjældende, at erklæringen var skrømtet." En naturlig forståelse av "kan det ikke overfor ham gjøres gjældende, at erklæringen var skrømtet" tilsier at proforma overførselen ikke kan påberopes som et ugyldighetsgrunnlag når tredjemann er i god tro. Ordlyden oppstiller ikke krav om sikringsakt for at tredjemann skal kunne påberope sin rett på bekostning av rette eier. Det er med andre ord tilstrekkelig at det er inngått en avtale, og at tredjemann er i god

tro. Overført til foreliggende sak, betyr dette at en godtroende B vinner rett på bekostning av en H som har overlatt besittelsen av løsørestanden til andre. Den klare ordlyden i avtaleloven § 34 tilsier at pantlover har ekstingvert H sin rett i motorvognen.³⁵ Dette er avgjørende for løsningen.

B har ekstingvert H sin rett i motorvognen.

For å vurdere om B har gjort godtroerverv på bekostning av S, må det først tas stilling til om varelagerpantet til S er bortfalt som følge av proforma overførselen fra H til A. Varelagerpantet bortfaller i de tilfeller gjenstanden avhendes "innenfor rammen av pantsetterens vanlige næringsvirksomhet", jfr. panteloven § 3-13 første ledd, jfr. 3-7 tredje ledd. I slike tilfeller foreligger det ingen kollisjon mellom varelagerpantet og driftstilbehørspantet, og det oppstår derfor ikke spørsmål om godtroerverv.

En naturlig forståelse av "innenfor pantsetterens vanlige næringsvirksomhet" tilsier at det har skjedd et reelt salg. Et reelt salg foreligger typisk når kjøper yter en form for vederlag mot at eiendomsretten til gjenstanden overføres. I den aktuelle saken er det tale om en proforma overførsel fra H til A. En slik overførsel innebærer at H fremdeles er rette eier av løsøretingen og det ytes derfor sjelden noe vederlag. Motorvognene er dermed ikke avhendet på en slik måte at varelagerpantet er falt bort, jfr. panteloven §§ 3-13 tredje ledd, jfr. 3-7 tredje ledd.

Når B har ekstingvert H sin rett i løsørestanden samtidig som varelagerpantet ikke er falt bort, oppstår det en direkte konflikt mellom S og B. Dette er en vanlig prioritetskonflikt og utgangspunktet er at den rett som først er stiftet går foran seinere rettsstiftelser i gjenstanden, jfr. panteloven § 1-13. Spørsmålet er om det kan påvises grunnlag for at B har gjort godtroerverv på bekostning av S.

Det er klart at både varelagerpantet og enkeltvis pant i motorvogn kan registreres i løsøreregisteret, jfr. panteloven §§ 3-6 og 3-12 første ledd. Tinglysingsloven § 34, jfr. §

³⁵ For samme forståelse av avtaleloven § 34, se Hans Fredrik Marthinussen "En ny rettskildelære? Kommentar til Høyesteretts kjæremålsutvalgs anvendelse av avtaleloven § 34 i sak nr. HR-2006-360-U", *Jussens Venner*, 2006 s. 109- 120

20 "passer" dermed i denne konfliktsituasjonen. Etter tinglysingsloven § 34, jfr. § 20 er registreringstidspunktet avgjørende for løsningen av konflikten. Både S og B har tinglyst sitt erverv. Varelagerpanthaver tinglyste sitt erverv først og han vil dermed kunne gjøre sin rett gjeldende etter tinglysingsloven § 34, jfr. § 20. Tinglysingsloven gir med andre ord ikke grunnlag for godtroerverv. Vurderingen videre knytter seg til om vilkårene for ekstinksjon på ulovfestet grunnlag er oppfylt. For at godtroerverv skal være aktuelt på ulovfestet grunnlag må kravene til legitimasjon, god tro og sikringsakt være oppfylt, jfr. punkt 3.2.1. I tillegg må det påvises sterke grunner som trekker i retning av godtroerverv. Det er verdt å bemerke at terskelen for godtroerverv i denne situasjonen er høyere enn ellers fordi tinglysingsloven § 34, jfr. § 20 stenger for godtroerverv.

I dette tilfelle er A legitimert til å stifte enkeltvis pant i motorvognen. Det kan anføres at B må kunne stole på A sin legitimasjon, da det nærmest er umulig for ham å få rede på varelagerpantet. Dette henger sammen med at varelagerpantet er registrert på H sitt blad i løsreregisteret. Når B tinglyser sin panterett og på denne måten foretar en sikringsakt, er dette et argument for at B har gjort godtroerverv på ulovfestet grunnlag.

På den andre siden kan det ikke påvises klanderverdig adferd hos varelagerpanthaver. Varelagerpanthaver har få eller ingen muligheter til å avdekke proforma arrangementet. Det er på det rene at klander ikke er et absolutt vilkår for å akseptere godtroerverv på ulovfestet grunnlag, se konfliktsituasjon nummer 1. Likevel skal det en del til for å akseptere godtroerverv uten at det kan påvises klanderverdig adferd hos den eldste rettighetshaver. Begrunnelsen for dette er at godtroerverv krever sterke grunner. Selv om både S og B er uskyldige i den situasjon som har oppstått, må det likevel foretas en prioritering mellom rettighetene. Det synes vanskelig å påvise sterke grunner for ekstinksjon i en situasjon hvor S ikke kan bebreides og heller ikke kan iverksette tiltak for å avdekke forholdet. Når varelagerpanthaver i tillegg har skaffet seg rettsvern ved å registrere pantet i løsreregisteret, er det vanskelig å se hvorfor B skal vinne frem på bekostning av ham. De beste grunner taler derfor for at hovedregelen må gjelde, jfr. panteloven § 1-13. Dette tilsier at det ikke foreligger sterke grunner for at B har gjort godtroerverv.

Konklusjonen er at B ikke har gjort godtroerverv etter de ulovfestede reglene om ekstinksjon.

4.2.2 Avsluttende bemerkninger

Drøftelsene i konfliktsituasjon nummer 1, nummer 2 og nummer 3, viser at tinglysingsloven § 34, jfr. § 20 ikke regulerer prioritetsforholdet mellom rettighetene når eierforholdet til gjenstanden skaper problemer. Årsaken er at eierforholdet til en løsøre-gjenstand ikke kan registreres i løsøreregisteret, jfr. punkt 3.1.2. I slike situasjoner kan en vanskelig komme til at tinglysingsloven sine prioritetsregler "passer", jfr. tinglysingsloven § 34 annet ledd.

Utgangspunktet for drøftelsene er at godtroerverv krever overlevering, jfr. godtroervervloven § 1. Det sentrale spørsmålet er om tinglysning av pantet kan gi grunnlag for godtroerverv på ulovfestet grunnlag. For at godtroerverv skal være aktuelt må kravene til legitimasjon, god tro og sikringsakt være oppfylt. I tillegg må det foreligge sterke grunner for godtroerverv, jfr. punkt 3.2.1 og drøftelsene i punkt 4.2.1.

Drøftelsene ovenfor viser at det skal mye til for å akseptere godtroerverv på ulovfestet grunnlag. Årsaken er at det må påvises sterke grunner for godtroerverv. I kravet til sterke grunner ligger et terskelkrav og det er dermed ikke enhver omstendighet som gir grunnlag for godtroerverv.

Det må påvises konkrete og tungtveiende argumenter dersom yngste rettighetshaver skal kunne gjøre sin rett gjeldende på bekostning av eldste rettighetshaver. I konfliktsituasjon nummer 1, nummer 2 og nummer 3 er det fremhevet at graden av klander hos eldste rettighetshaver er et sentralt moment i vurderingen av om det foreligger sterke grunner. I konfliktsituasjon nummer 1 var H utsatt for et bedrageri og hans handlemåte kan vanskelig karakteriseres som klanderverdig. I slike tilfeller skal det mye til for å akseptere godtroerverv. Godtroerverv er likevel ikke utelukket dersom andre gode argumenter for ekstinksjon kan påvises. I konfliktsituasjon nummer 2 var B sin manglede registrering i motorvognregisteret klanderverdig. Andre omstendigheter som blant annet S sin rådhighet over motorvognen, var likevel et sterkt argument for at hovedregelen om vindikasjon burde legges til grunn. I tillegg kunne B iverksatt

undersøkelser for å få avklart eierforholdet. Drøftelsen viser at klanderverdig adferd alene ikke er tilstrekkelig for å konstatere godtroerverv, dersom eldste rettighetshaver har foretatt andre disposisjoner for å beskytte retten sin. I konfliktsituasjon nummer 3 hadde S verken registrert eierforholdet eller overtatt besittelsen av motorvognen, og hans unnløstelse er derfor mer klanderverdig sammenlignet med omstendighetene i både konfliktsituasjon nummer 1 og nummer 2. I slike situasjoner foreligger det få grunner til å verne S sin eiendomsrett. Panthaver B, som har handlet i tiltro til A sin legitimasjon, må derfor kunne gjøre sin rett gjeldende. Kravet til sterke grunner var oppfylt i denne situasjonen.

Konfliktsituasjon nummer 4 skiller seg fra de øvrige konfliktsituasjonene fordi tinglysingsloven § 34, jfr. § 20 i utgangspunktet stenger for godtroerverv. Når tinglysingsloven regulerer prioriteten mellom rettighetene er terskelen høyere enn ellers for å akseptere godtroerverv. Tidligere rettighetshaver hadde ikke handlet klanderverdig i denne konflikten. Dermed skal det mer til for at B kan gjøre sin rett gjeldende på bekostning av S. Dette gjelder spesielt i et tilfelle hvor S har skaffet seg rettsvern. Selv om enkelte andre omstendigheter trakk i retning av godtroerverv, var ikke dette tilstrekkelig for å påvise sterke grunner.

Litteraturliste:

Brækhus, Sjur, *Omsetning og kreditt 3 og 4. Omsetningskollisjoner I og II*, (Oslo 1998)

Falkanger, Thor og Aage Thor Falkanger, *Tingsrett*, 7. utgave (Oslo 2013)

Lilleholt, Kåre, *Allmenn formuerett: Fleire rettar til same formuesgode*, (Oslo 2011)

Lilleholt, Kåre, *Godtruerverv og kreditorvern*, 3. utgåve (Oslo 1999)

Lilleholt, Kåre, "Ulovfesta ekstinksjon – Fjellhus- og Sidgal- dommane", *Jussens Venner*, 1994 s. 279-290

Lilleholt, Kåre, "Legitimasjon, publisitet og notoritet", *Jussens Venner*, 1996 s. 69-97

Marthinussen, Hans Fredrik, *Forholdet mellom panterett og pantekrav*, (Bergen 2008)

Marthinussen, Hans Fredrik, "Ulovfestet ekstinksjon", *Jussens Venner*, 2006 s. 1-29

Marthinussen, Hans Fredrik, "En ny rettskildelære? Kommentar til Høyesteretts kjæremålsutvalgs anvendelse av avtaleloven § 34 i sak nr. HR-2006-360-U", *Jussens Venner*, s. 109-120

